

Denne artikkelen kan kopieres fritt og viderefremidles til andre.

En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) oppgis.

Det må ikke foretas endringer i artiklene.

Det er ikke tillatt å skanne eller kopiere bilder i bøkene for bruk i andre sammenhenger.

Om *heim* og *hjem* i stedsnavn i byen og på Strinda.

Av Per Olav Tiller*

Spørsmålet om hva byen vår egentlig heter eller bør hete, har vært et langvarig stridssemne. Omkring 1930 var det voldsomme stridigheter, med forsøk på en gjendøping fra Trondhjem til Nidaros før en landet på et kompromiss - Trondheim. Men uansett hvilket navn en foretrekker, kan det være større grunn til å ergre seg over diskusjonen enn over navnet. En spøkefugl som argumenterte i avisen for navnet Trondheim, laget artige eksempler på det kunstige med navn på “-hjem”: Skal det hete Strindhjem og Hjemdal, kanskje? Som “motangrep” kan vi spørre om hvor mange byboere som i 2004 går “heim” til middag, eller om ungene på Åsvang eller Nardo har mye “heimelekser”.

Det kan være bra å vite følgende: Den gamle formen Trondheim ville ganske tidlig - for flere hundre år siden - ha blitt forandret på samme måte som mange andre gamle navn med “-heim”: Kattem, Brøttem, Tanem, Eidem, Sandem osv. Hoem har hett både Hoheimr, Høium og Hoyem, og navnet finnes mange steder som Houm. Solem (ved Jonsvannet) kan opprinnelig har vært Solheim, men har hett Soleim, Sollim, Sollemb

og Sollum. Eierne i 1645 kalte seg Joen Solem. Gården Sim eller Siim ved Jonsvannet var opprinnelig Sæheim, navnet har andre steder hatt former som Siemb, Sjem, oftest Seim. Skal vi starte med “gjendøping” i stor stil? Det er nok å ta av!

Når erkebiskop Gaute i 1506 skriver brev om “Spetalen ved Trondem”, så skyldes det denne utviklingen. Ellers ble nok byen helst omtalt som staden eller kaupangen eller Nidaros. Om ordet “-heim” i stedsnavn skriver eksperter at ordet ser ut til å være “forsvunnet som levende ledd i navnedannelsen alt i det 7. og 8. århundre”. Det skjedde altså flere hundreår før “danskertiden”, og vi finner da heller ikke i Danmark særlige innslag av navn med “hjem”.

“Gjendøpingen” av byen til det gamle navnet Trondheim er ledd i en bevisst språklig gjenreisning i vår egen tid, som ofte har artet seg som en “danskeangst”, et ønske om å glemme at vi var en del av et felles kongerike. Og stedsnavn med formen 'heim' gjorde et feiende inntog under de sterke nasjonalfølelsers tid i slutten av 1800-tallet. De er også påvirket av tysk, for den toneangivende overklassen som innførte navnene i eller nær bysamfunnet var sterkt influert av tysk kultur. Det var i denne germansk pregede “nasjonale” perioden at keiser Vilhelm plantet sin Frithjof-statue ved

*. Per Olav Tiller er professor emeritus fra NTNU, Institutt for sosialt arbeid.

Gildheim, Brøsetvegen 2, i 2004. Bygningen er fra 1911. Anna Serine Brurok kjøpte huset i 1917 sammen med en noe eldre kusine Else Brurok. De startet kafé der og drev den sammen til ca 1948. Deretter drev Anna Serine kaféen sammen med sin datter Berit (g. Sylte) til ca 1957. De hadde også kiosk. Foto: Preben Tiller.

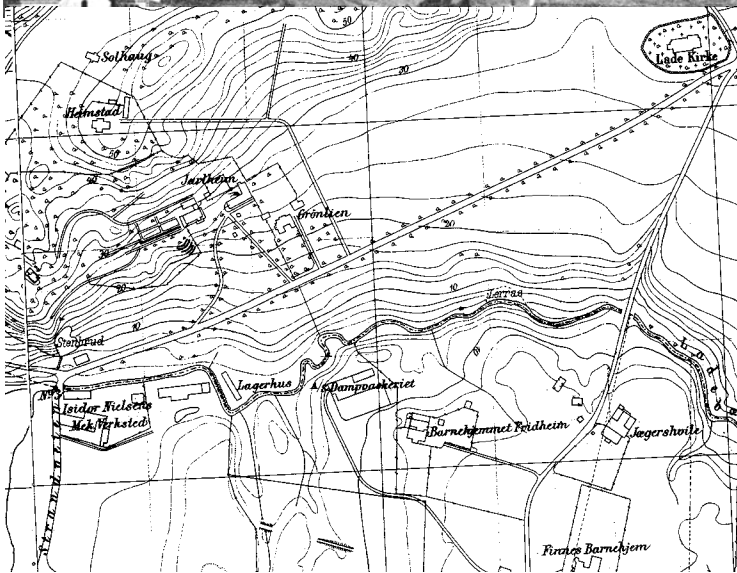
Sognefjorden. For tyskerne falt Drontheim lett på tunga, det hadde nok vært verre med Dronthjem. Ibsen formidler et overklassepreg hos noen av sine skikkelser nettopp ved de tyskklingende navnene i godseier- og bankierfamilie- ne: Rentheim, Borghejm, Ulfhejm. Antallet tyske byer med “-heim” er naturligvis svært stort: Rüdeshheim, Hildesheim, Mannheim, osv. Og Pappenheim?

Noen steder i Norge med navn med “heim” har blitt pålagt dette antatt mer opprinnelige navn i samme perioden, etter kanskje i århundrer å ha hatt en endret form. Ranheim er ett eksempel, for stedet het Ranem allerede i 1559 og Ra-

num i 1590 og 1723. Den kjente Ranumfamilien i Trondheim har imidlertid ikke vært med på moderniseringen.

Da Dovrebanen trengte å ha et stoppested før ankomst til Trondheim, ble det kalt opp etter den gamle hedningeguden Heimdall, men snart endret til Heimdall, enda det ikke er snakk om noen dal her. Når vi tror at navn med “-heim” er gamle, tar vi faktisk altså ofte feil. Slike navn dreier seg om en mote. Her er en del eksempler på opprinnelsen til de “gamle” navnene med “heim” i Strinda:

Barnehjemmet Fridheim på Lademoen ble opprettet i 1878 av Amalie Jenssen, født Hagerup.

I lia bak veien til Lade kirke og Lade er Heimstad og Jarlheim. Vi ser Fridheim nede på sletta til høyre for A/S Dampvaskeriet (se kartet).

Utsnitt av postkort fra 1910 utgitt av H. Werners kunstforlag, Bergen (nr. 20329). Kortet er utlånt av Knut L. Vik.

Kartutsnittet er fra "Kart over Trondhjem med byggebeltet. Utgitt ved Trondhjem stadskonduktørkontor 1909". Ny utgave 2001.

I 1863 kjøpte overlege Christian Kindt en del av Berg prestegård og kalte den Alvheim. Dr. Olaf Kindt kjøpte en del av Østre Berg i 1887 og ga den navnet Heim.

Konsul Anton Jenssen kjøpte "Lysholmminde" på Lade i 1871 og kalte den Fagerheim.

Disse eiendommene, samt Strandheim (Dr. Carl Hartmann), Bergheim (Elling Willmann) og Heimstad (apoteker Johan Brun), Jarlheim (Caspar Jordan) og flere er alle sammen blitt til mellom 1860 og 1890. De kom slett ikke fra "folkemålet", men snarere fra skrivebordet.

Utsikt fra Byåsen mot øst ca 1870. Vi ser eiendommen Alvheim i lia opp mot Berg. Alvheim er nå Overlege Kindts gt. 9. Gata har fått navn etter første eier av Alvheim. Eiendommene i forgrunnen er Klosterdalen til venstre og Sommerro til høyre.

Utsnitt av fotografi av Hans Krum. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

Familienavnene Kindt, Hartmann, Willmann m.fl. klinger tysk, men eierne forsøkte å gi sine gårder et norsk preg. I en epoke før fornorskningen satte inn var det et kosmopolitisk, europeisk og urbant "image" som ble tilstrebet: Sorgenfri, Frydenberg, Rosenborg.

"Skriv nynorsk og snakk dialekt" anbefaler et slagord. Noen mener at konsekvensen må bli å skrive Trondheim og si Trondhjem. Men selv uten noen som helst påvirkning fra dansk, ville navnet idag neppe vært Trondheim. Men klinger navnet Trondhjem egentlig særlig bedre? Formen skyldes en misforståelse fra danske myndigheter og embetsmenns side. Stavelsen "heim" i Trondheim har nemlig ikke mer å gjøre med et

hjem enn "heimen i Fjellheimen, Jotunheimen, Trollheimen, Breheimen, og - for den saks skyld - Helheimen. Det betyr nærmest "rike" eller "verden", for synonymer er selvsagt fjellverden, jotnenes rike, og f.eks. for helheimen - "underverden". Vi har altså å gjøre med en dobbel "nesten-misforståelse": Danske embetsmenn trodde heim i geografi-en betydde hjem (de kunne sin tysk). Norskdomsfolka trodde visst det samme. Det er tankevekkende at det er på landet slike navn som Brøttem, Tanem, osv. har overlevd fornorskingsbølgen, der dansk hadde minst innpass.

Men Trondheim var et annet navn på Trøndelag. Snorre forteller f.eks. at det i Trondheim var 8 kongedømmer: Strin-

dafylke, Stjørdalen, Yrjar, Guldalen, Sparbyggjafylke, Værdalen, Skogn og Øynafylke (Inderøy), og at Harald Hårfagre vant Trondheim ved å slå alle disse kongene. Mens byen var den kaupangen som senere vokste frem ved Nidarosen i Trondheimen, trøndernes rike.

Den nye lovgivningen når det gjelder skilting av steder, bestemmer at stedsnavnene skal skrives slik de uttales på det lokale målføre. (Altså ikke slik folk **tror** de uttaler dem.) Noen har ment at folk på Strinda ikke snakker “bymål”.

Er det derfor vi får noen rare fenomener som ved Eberg: Der krysser Kong Øysteins VEG JonsvannsVEIEN. Hva ville følgene bli ved en konsekvent gjennomføring av et prinsipp om stedsnavns basis i lokal dialekt for Trondheims vedkommende?

Best er det nok å la saken om byens navn hvile. Svært mye dumt kan komme ut av å prøve å gjenopprette gamle feil. Skjønt resultatet kan bli artig historie også.

Gater i det som var Trondheim før kommunesammenslåingen i 1964 har navn som slutter med -vei, og gater i det som var Strinda, slutter med -veg. Jonsvannsveien starter i “gamle” Trondheim. Strinda kommune hadde et vedtak om at gatenavnene skulle slutte med -veg. Ved kommunesammenslåingen vedtok kommunestyret at de gamle navnevedtakene skulle respekteres.

Foto: Preben Tiller.